

Sygn. akt V CSK 557/16

POSTANOWIENIE

Dnia 31 maja 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący)

SSA Bogusław Dobrowolski (sprawozdawca)

SSN Iwona Koper

w sprawie z wniosku [...] Przedsiębiorstwa Wodociągów S.A. w K.

przy uczestnictwie K. K. i M. K.

o zasiedzenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 31 maja 2017 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od postanowienia Sądu Okręgowego w G.

z dnia 20 kwietnia 2016 r., sygn. akt III Ca .../15,

**uchyla zaskarżone postanowienie i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu w G. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wnioskodawca [...] Przedsiębiorstwo Wodociągów SA w K. wniósł o stwierdzenie nabycia przez zasiedzenie służebności gruntowej na działce nr 52/38 położonej w M., polegającej na korzystaniu z nieruchomości obciążonej w zakresie remontu, konserwacji, wymiany, posadowienia rurociągu wraz z urządzeniami towarzyszącymi, zgodnie z ich przeznaczeniem.

Uczestnicy postępowania K. K. i M. K. wnieśli o oddalenie tego wniosku.

Sąd Rejonowy w W. postanowieniem z dnia 2 lipca 2015 r. oddalił wniosek, zaś Sąd Okręgowy w G. postanowieniem z dnia 20 kwietnia 2016 r. oddalił apelację wnioskodawcy od postanowienia Sądu Rejonowego.

Z ustaleń obydwu Sądów wynika, że uczestnicy postępowania są właścicielami nieruchomości o nr 52/38, położonej w M. przy ul. S., dla której Sąd Rejonowy w W. prowadzi księgę wieczystą nr [...]. Przez nieruchomość uczestników postępowania przebiega rurociąg o średnicy 1000 mm, należący do wnioskodawcy. Budowa rurociągu, w tym części położonej, na nieruchomości uczestników postępowania miała miejsce w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku. Inwestycja została wykonana przez poprzednika prawnego wnioskodawcy.

Na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji uległo podziałowi. Wyodrębniono z niego [...] Przedsiębiorstwo Wodociągów w K. jako przedsiębiorstwo państwowe i kilkanaście rejonowych przedsiębiorstw wodociągów i kanalizacji. [...] Przedsiębiorstwo Wodociągów przejęło rurociągi o dużych średnicach, tj. magistrale, a rejonowe przedsiębiorstwa sieć miejską. [...] Przedsiębiorstwo Wodociągów przekształciło się w spółkę akcyjną w 2006 r. Rurociąg magistralny posadowiony jest pod ziemią na głębokości 1-1,40 m. Na działce uczestników nigdy nie prowadzono prac konserwacyjnych ponieważ komora rewizyjna znajduje się 50-60 m od ich działki. Uczestnicy postępowania dopiero niedawno zorientowali się, że przez ich grunt przebiega urządzenie przesyłowe.

Sąd Rejonowy oddalił przedmiotowy wniosek, którego podstawę prawną stanowią art. 292 k.c., art. 172-173 i art. 175-176 k.c. Sąd I instancji stwierdził, że wnioskodawca nie wykazał terminu, w którym oddano rurociąg do użytkowania,

co wiąże się z ustaleniem momentu objęcia służebności w posiadanie. Nie można utożsamiać rozpoczęcia budowy rurociągu czy wydania decyzji zezwalającej na wejście na teren nieruchomości z objęciem służebności w posiadanie. Sąd Rejonowy stwierdził także, że wnioskodawca nie mógł korzystać z trwałego i widocznego urządzenia, a ponadto nie wykazano daty ukończenia budowy i rozpoczęcia jego użytkowania przez poprzednika prawnego wnioskodawcy. Wnioskodawca nie przedstawił żadnej decyzji zezwalającej mu na użytkowanie zrealizowanej inwestycji, która mogłaby usprawiedliwiać przekonanie wnioskodawcy o przysługiwaniu mu służebności. Sąd Rejonowy zwrócił uwagę, że wnioskodawca, jako podmiot profesjonalny, miał pełną świadomość braku tytułu prawnego do nieruchomości uczestników postępowania, co wiąże co z koniecznością wykazania 30-letniego okresu posiadania uzasadniającego ustanowienie służebności. Na działce uczestników nie znajduje się żadne urządzenie bądź znak, które pozwalałyby przyjąć, że pod ziemią biegnie rurociąg; nie prowadzono tam nigdy prac konserwacyjnych.

Sąd Okręgowy, po rozpoznaniu apelacji wnioskodawcy, zaaprobował ustalenia faktyczne i wnioski Sądu Rejonowego. Także w ocenie Sądu Okręgowego poczynione w sprawie ustalenia nie dawały podstaw do przyjęcia, że przesłanka widoczności urządzenia została spełniona. Na nieruchomości uczestników nie zamieszczono żadnych elementów wskaźnikowych. Nadto, w świetle zeznań świadka G. K., wszelkie prace prowadzone są w komorze rewizyjnej znajdującej się 50 - 60 m od działki uczestników. Pomimo faktu, że widoczne urządzenia znajdują się na działkach sąsiednich, nie stanowi to podstawy do przyjęcia, że mogli mieć oni wiedzę o jego przebiegu. Nawet jeżeli uznać, że uczestnicy postępowania nabyli wiedzę o przebiegu wodociągu w 2005 r. w chwili wydawania pozwolenia na budowę domu, na podstawie mapy ewidencyjnej, to w ustalonym stanie faktycznym zasiedzenie służebności nie mogło zostać stwierdzone ze względu na brak upływu wymaganego czasu.

Od postanowienia Sądu Okręgowego skargę kasacyjną złożył wnioskodawca, zaskarżając je w całości. W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej zarzucił naruszenie art. 292 k.c., art. 120 § 1 k.c. w zw. z art. 175 k.c. i art. 172 k.c. w zw. z art. 292 zd. 2 k.c. W ramach drugiej podstawy kasacyjnej zarzucił naruszenie art.

385 k.p.c., art. 378 § 1 k.p.c., art. 382 k.p.c., art. 386 § 4 k.p.c., art. 233 k.p.c., art. 258 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c., art. 292 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c., art. 234 k.p.c. w zw. z art. 7 k.c., i art. 341 k.c. w zw. z art. 172 § 1 k.c. Na tej podstawie skarżący wnosił o uchylenie zaskarżonego orzeczenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Okręgowy zaaprobował ustalenia faktyczne i wnioski Sądu Rejonowego, według których przedmiotowy wniosek okazał się niezasadny, ponieważ nie został wykazany upływ odpowiedniego czasu koniecznego do stwierdzenia zasiedzenia oraz nie wystąpiła przesłanka widoczności urządzenia, o którym mowa w art. 292 k.c. Sąd Okręgowy nie był konsekwentny odnośnie do przesłanki widoczności urządzenia. Mianowicie, co do zasady, uznał za właściwe rozumienie pojęcia „widoczne urządzenie” w ramach wykładni językowej, ale w związku ze stanowiskiem judykatury eksponującej wykładnię celowościową nie wykluczył stanowczo wystąpienia tej przesłanki. Sąd Okręgowy w tym kontekście stwierdził, że na nieruchomości uczestników nie zamieszczono żadnych elementów wskaźnikowych, nie były na tej nieruchomości prowadzone prace konserwacyjne, prace takie prowadzono w komorze rewizyjnej rurociągu, oddalonej 50-60 metrów od nieruchomości uczestników. Z drugiej strony Sąd Okręgowy przyjął, że urządzenia przesyłowe były widoczne na sąsiednich działkach, zaś uczestnik postępowania nabył o nich wiedzę w 2005 r.

W skardze kasacyjnej trafnie zakwestionowano stanowisko Sądu Okręgowego w tym względzie wskazując, że przesłanka korzystania z widocznego urządzenia jest spełniona również w przypadku, w którym właściciele nieruchomości obciążonej mają wiedzę o fakcie posadowienia wodociągu na ich nieruchomości lub mają obiektywną możliwość stwierdzenia istnienia takich urządzeń, zaś przedsiębiorca przesyłowy korzysta z wodociągu w sposób odpowiedni dla tego typu urządzeń, tj. poprzez eksploatację polegającą na przesyłaniu wody. Stanowisko skarżącego znajduje oparcie w orzecznictwie, zgodnie z którym urządzenie widoczne to urządzenie postrzegalne dla każdego przeciętnego uczestnika obrotu i w konsekwencji podziemne urządzenia przesyłowe również spełniają przesłankę widoczności, jeżeli z innych łatwo dostępnych danych wynika niewątpliwie, że istnieją (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia

2016 r., I CSK 226/15, niepubl. i z dnia 15 lutego 2017 r., II CZ 148/16, niepubl.). Słupki znacznikowe są częścią rurociągu, wobec czego ich obecność na sąsiedniej działce wystarcza do uznania rurociągu za urządzenie widoczne; słupki znacznikowe są elementami dającymi znak, że przez dany punkt przebiega rurociąg, informują też o jego przeznaczeniu. Zadania informacyjne łączą się z ostrzegawczymi i ochronnymi. Są one obowiązkową, widoczną częścią systemu przesyłowego o powszechnie zrozumiałym przekazie (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 października 2016 r., II CSK 49/16, niepubl.).

W związku z powyższym Sąd Najwyższy zgodził się z wnioskodawcą, że Sąd Okręgowy naruszył art. 292 k.c. dokonując wykładni pojęcia widocznego urządzenia. Pojęcie to obejmuje nie tylko urządzenia przesyłowe fizycznie usytuowane na obciążonej nieruchomości w sposób umożliwiający stwierdzenie tego faktu przez każdego obserwatora, ale także urządzenia przesyłowe, które nie są na pierwszy rzut oka widoczne, lecz istnienia których właściciel nieruchomości obciążonej powinien mieć świadomość na podstawie konkretnych okoliczności, np. rozmieszczenia rurociągu na sąsiednich działkach, usytuowaniu na nich komory rewizyjnej czy możliwości zapoznania się z mapami dokumentującymi przebieg rurociągu. Dlatego zasadnie w skardze kasacyjnej zarzucono, iż Sąd Okręgowy dopuścił się naruszenia art. 292 k.c. przez wyłączenie w sprawie wystąpienia przesłanki widocznego urządzenia, błędnie ograniczając zakres tego przepisu w istocie tylko do urządzeń przesyłowych znajdujących się na nieruchomości obciążonej i wyłączając urządzenia przesyłowe znajdujące się pod gruntem, których właściciel ma możliwość stwierdzenia w ramach realizacji swych uprawnień.

Sąd Okręgowy, poza akceptacją stanowiska Sądu Rejonowego, szerzej nie uzasadnił swego rozstrzygnięcia w odniesieniu do braku wystąpienia przesłanki upływu odpowiedniego czasu koniecznego do stwierdzenia zasiedzenia służebności. Sąd Rejonowy stwierdził w tym względzie, że wnioskodawca nie wykazał kiedy rurociąg oddano do użytkowania, choć ma to znaczenie dla określenia chwili objęcia służebności w posiadanie. Nie można z kolei tej chwili utożsamiać z rozpoczęciem budowy rurociągu czy wydaniem decyzji zezwalającej na wejście na teren nieruchomości, ponieważ nie można było

korzystać z trwałego i widocznego urządzenia, które nie zostało jeszcze wzniesione.

W związku z przedstawionym stanowiskiem obydwu Sądów rozpoznających niniejszą sprawę należy wskazać, iż na gruncie art. 292 k.c. wyrażany jest pogląd, zgodnie z którym przedsiębiorca posiada nieruchomości w zakresie służebności przesyłu od chwili wejścia na grunt w celu wybudowania urządzenia np. służącego do przesyłania energii elektrycznej. Uzasadnia się to tym, że służebność przesyłu może polegać na obciążeniu nieruchomości na rzecz przedsiębiorcy, który nie tylko jest właścicielem urządzenia służącego do przesyłania m.in. energii elektrycznej, ale także na rzecz przedsiębiorcy, który zamierza wybudować takie urządzenie. Do służebności przesyłu należy stosować odpowiednio przepisy o służebnościach gruntowych (art. 305⁴ k.c.), a odpowiednie stosowanie art. 292 k.c. polega na tym, że o początku posiadania nieruchomości przez przedsiębiorcę, który wchodzi na grunt w celu wybudowania urządzenia do przesyłania energii elektrycznej, można mówić już, gdy zajmuje cudzy grunt w celu rozpoczęcia budowy takiego urządzenia. Skoro zgodnie z art. 305¹ k.c. nieruchomość można obciążyć na rzecz przedsiębiorcy prawem do korzystania z niej w oznaczonym zakresie, także wtedy gdy przedsiębiorca zamierza dopiero wybudować urządzenia do przesyłania energii elektrycznej, to faktyczne władanie nieruchomością w celu wybudowania takich urządzeń, spełnia wymagania określone w art. 292 k.c., stosowanego odpowiednio do służebności przesyłu (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2013 r., V CSK 287/12, OSNC z 2014 r., nr 2, poz. 20). Objęcie w posiadanie służebności gruntowej, odpowiadającej obecnie służebności przesyłu, następuje najczęściej w chwili wejścia na cudzy grunt w celu budowy trwałego i widocznego urządzenia, np. wejścia na grunt w celu budowy urządzeń kanalizacyjnych (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 września 2013 r., V CSK 440/12, niepubl.). Przedstawione zgodne stanowiska judykatury zasługują na aprobatę ponieważ uwzględniają one aktualny stan prawny dotyczący zasad i warunków ustanowienia służebności przesyłu. Przewidują one możliwość ustanowienia takiej służebności także na rzecz przedsiębiorcy, który zamierza wybudować urządzenie przesyłowe. Ponadto należy mieć na względzie, iż sam fakt budowy urządzeń przesyłowych na ogół ogranicza prawa właściciela związane z nieruchomością w stopniu nie mniejszym niż w późniejszym okresie eksploatacji tych urządzeń. Dlatego okres budowy

urządzeń przesyłowych powinien być uwzględniony do ustalenia czasu posiadania warunkującego nabycie przez zasiedzenie służebności przesyłu.

Odmienne stanowisko Sądu Okręgowego odnośnie do przedstawionej kwestii narusza art. 120 § 1 k.c. w zw. z art. 175 k.c. i art. 172 k.c. w zw. z art. 292 k.c. poprzez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że do przesłanki wymaganego okresu posiadania służebności nie należy zaliczyć okresu budowy urządzenia przesyłowego. Dlatego uzasadniony okazał się zarzut skargi kasacyjnej w tym zakresie.

Sąd Okręgowy w konkluzji postanowienia uznał, że nie mogło być stwierdzone zasiedzenie przedmiotowej służebności ze względu „na brak upływu odpowiedniego czasu”. Stanowiska tego nie odniósł do konkretnych ustaleń, stanowiących podstawę faktyczną zaskarżonego rozstrzygnięcia. W świetle art. 609 i 610 k.p.c. sąd orzekając o zasiedzeniu powinien uwzględnić rzeczywisty stan prowadzący do zasiedzenia i stwierdzić zasiedzenie zgodnie z tym stanem (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2009 r., IV CSK 247/09, niepubl.). Sąd Okręgowy konstruując podstawę faktyczną orzeczenia naruszył tę zasadę ponieważ wyeksponował kwestię niewykazania przez wnioskodawcę przesłanek zasiedzenia, natomiast nie odniósł się w pełnym zakresie do zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego (np. zeznań świadka G. K.). Skutkowało to uznaniem za zasadny kolejnego zarzutu skargi kasacyjnej, dotyczącego naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 382 k.p.c. poprzez zaniechanie poczynienia własnych ustaleń w zakresie chwili objęcia służebności w posiadanie przez poprzednika prawnego wnioskodawcy oraz jakim okresem posiadania służebności legitymuje się wnioskodawca.

Niezależnie od powyższego wskazane uchybienia uniemożliwiają Sądowi Najwyższemu pełną kontrolę zasadności sformułowanych w skardze kasacyjnej zarzutów naruszenia prawa materialnego (art. 292 k.c., art. 120 § 1, art. 175 k.c. i art. 172 k.c.). Ocena prawidłowości wykładni i zastosowania przepisów prawa materialnego powołanych w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej jest możliwa tylko wówczas, gdy pozwalają na nią ustalenia faktyczne Sądu drugiej instancji, stanowiące podstawę zaskarżonego wyroku (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 2003 r., V CKN 1825/00, niepubl., oraz z dnia

27 czerwca 2013 r., III CSK 270/12, niepubl.). Dlatego też zastosowanie przepisów prawa materialnego do niedostatecznie ustalonego przez Sąd drugiej instancji stanu faktycznego oznacza wadliwą subsumcję tego stanu do zawartych w nich norm prawnych (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 2011 r., II PK 241/10, niepubl., oraz z dnia 5 września 2012r., IV CSK 76/12, niepubl.).

Z tych względów orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ w związku z art. 13 § 2 k.p.c.

kc

jw